

„ATSAKOMYBĖS GINTI“ PRINCIPO KONSTRAVIMAS TARPTAUTINIU IR NACIONALINIU LYGIU: JT IR JAV ATVEJAI

BRIGITA LOKĖ

Straipsnio tikslas – išanalizuoti, kaip yra konstruojamas „atsakomybės ginti“ principas Jungtinių Tautų (JT) organizacijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV) nuo 2005 metų. Tyrimas grindžiamas pirminių šaltinių analize siekiant palyginti tarptautinį ir valstybinį lygmenis. Toks palyginimas ir analizė yra reikalingi, nes tyrėjų nuomonės apie „atsakomybės ginti“ principo įtaką skiriasi, o šis principas tampa vis plačiau naudojamas valstybių pagrindžiant užsienio politikos veiksmus. Vienų autorių nuomone, „atsakomybės ginti“ principas yra naujas ir vertingas postūmis tarptautinėje sistemoje žmogaus teisių ir žmonių saugumo klausimais. Kitų autorių nuomone, yra priešingai – šis principas neatneša nieko naujo, nesiūlo intensyvių kaitos taškų ir net gali būti žalingas tarptautinei bendruomenei. Plėtojantis mokslinei diskusijai, kartu ir pats principo naudojimas evoliucionuoja ir įsitvirtina tarptautiniu bei nacionaliniu lygmenimis. Nevienodas šio principo įsitvirtinimas gali lemti skirtingą jo interpretaciją užsienio politikos veiksmuose.

Brigita Lokė – Vytauto Didžiojo universiteto politikos mokslų doktorantė (el. paštas: brigita.kupstaityte.pmdf@vdu.lt).

© Brigita Lokė, 2016

Straipsnis įteiktas redakcijai 2015 m. rugsėjo 2 d.

Straipsnis pasirašytas spaudai 2016 m. balandžio 7 d.

Ivadas

Vienas naujausių mėginimų įtvirtinti žmogaus teisių gynimą, skatinant valstybes prisiimti tarptautinius įsipareigojimus, yra „atsakomybės ginti“ (angl. *responsibility to protect*, R2P) principas. Šis principas palaipsniui įsitvirtina tarptautinėse organizacijose, valstybių vadovų retorikoje ir valstybiniuose dokumentuose¹. Viena svarbiausių organizacijų, kuri šį principą oficialiai pripažįsta, yra JT. 2005 metais „atsakomybės ginti“ principas buvo pripažintas viename svarbiausių šios organizacijos dokumentų². JT šiame straipsnyje aprašomame tyrime išskiriamos, nes ši organizacija laikoma vienintele, galinčia autorizuoti valstybės suvereniteto pažeidimą vykdydama humanitarinę intervenciją ar taikos palaikymo misijas³. Kartu ši organizacija vienu pagrindinių savo tikslų iškelia siekį palaikyti taikią tarptautinę aplinką ir suteikti platformą tarptautiniam bendradarbiavimui. Organizacija vienija didžiausią skaičių valstybių, todėl bendras sutarimas pripažinti, įtvirtinti, vertinti ir naudoti „atsakomybės ginti“ principą turėtų būti suprantamas kaip svarus tarptautinis sutarimas.

Pripažintas tiek tarptautiniu, tiek valstybės lygiu principas toliau pradedamas naudoti jam suteikiant platesnę arba siauresnę interpretaciją. Principas evoliucionuoja ir tarptautiniu, ir valstybės lygiu, tačiau kyla klausimas, ar jis evoliucionuoja ta pačia kryptimi, ar skirtingomis. Probleminis klausimas – ar JT ir pavienės valstybės

---

¹ Groves S., *Obama Wrongly Adopts U.N. “Responsibility to Protect” to Justify Libya Intervention*, <<http://www.heritage.org/research/reports/2011/03/libya-intervention-obama-wrongly-adopts-un-responsibility-to-protect>>, 2016 03 30; Sullivan M., *Justifying Crimea: President Putin Invokes R2P*, <<http://www.brownpoliticalreview.org/2014/04/justifying-crimea-president-putin-invokes-r2p/>>, 2016 03 30; Belamy A. J., „The Responsibility to Protect – Five Year On“, *Ethics & International Affairs* 24 (2), 2010, p. 143–169.

² World Summit Outcome Document, <<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/World%20Summit%20Outcome%20Document.pdf#page=30>>, 2016 04 03.

³ Hurd I., *Is Humanitarian Intervention Legal? The Rule of Law in an Incoherent World*, <http://faculty.wcas.northwestern.edu/~ihu355/Home_files/is%20hi%20legal.pdf>, 2016 04 03.

supranta ir vertina „atsakomybės ginti“ principą kaip skatinantį bendruomeniškumą siekiant pagelbėti valstybių piliečiams, ar priešingai – principo įtvirtinimu prisidedama prie pavienių valstybių intervencinių veiksmų įteisavimo. Šis problemiškas klausimas aktualus tiek tarptautiniu, tiek valstybės lygiu, nes pavienių valstybių supratimas ir šio principo įteisėjimas savo teisėkūroje gali būti skirtingi, nors valstybės ir yra atstovaujamos JT bei prisideda prie šios organizacijos teisėkūros proceso.

Siekiant atsakyti į probleminį klausimą, pirmiausia pristatomi debatai „atsakomybės ginti“ principo tema. Toliau tiriama pradinis „atsakomybės ginti“ principo dokumentas, sukurtas intervencijos ir valstybės suvereniteto tarptautinės komisijos (angl. *International Commission on Intervention and State Sovereignty*)⁴. Vėliau gilinama JT dokumentus pradedant nuo 2005 metų, kai organizacijoje buvo įtvirtintas „atsakomybės ginti“ principas. Galiausiai, analizuojami JAV valstybiniai dokumentai, rašytiniai šaltiniai.

Straipsnio tikslas – „atsakomybės ginti“ principo įsitvirtinimo JT ir JAV analizė. Jame siekiama išsiaiškinti, ar „atsakomybės ginti“ principas tarptautiniu ir valstybės lygiu įsitvirtina kaip tarptautinį bendradarbiavimą skatinantis veiksnys, ar priešingai – kaip įgalinantis ir pateisinantis pavienes intervencijas įrankis. JT organizacijos lygiu „atsakomybės ginti“ principas įsitvirtina ir evoliucionuoja tolygiai, įtraukiant ir praplečiant koncepcijos dedamąsias ir atsisakant tam tikrų dalykų (daug mažiau galių ir dėmesio skiriama regioninėms organizacijoms). Skirtingai nuo JT, JAV atsiskleidžia nevienoda pozicija „atsakomybės ginti“ principo atžvilgiu, kai valstybės pozicija svyruoja tarp kraštutinumų pritarti šiam principui ir jį naudoti, ir nepritarti. Tyrimui atlikti naudojama pirminių dokumentų turinio analizė.

---

⁴ *Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, <<http://www.idrc.ca/EN/Resources/Publications/openebooks/960-7/index.html>>, 2015 03 28.

1. „Atsakomybės ginti“ principo sąsaja su humanitarine intervencija

Plėtoti temai aktuali yra diskusija humanitarinės intervencijos vertinimo tema. Dauguma autorių sutaria, kad humanitarinė intervencija pasibaigus Šaltajam karui yra viena pagrindinių šiuolaikinių saugumo problemų⁵. Humanitarinės intervencijos samprata laviruoja tarp idėjų apie žmogaus teises, valstybės suvereniteto teorijos ir „tiesioginio karo“ (angl. *just war*) teorijos⁶. Humanitarinė intervencija – tai priverstinis jėgos panaudojimas, kai ją naudoja išorės veikėjai valstybės teritorijoje be tos valstybės sutikimo⁷. Viena grupė autorių pateisina humanitarinę intervenciją, pateikdami tokius argumentus kaip pasekęs tradicinio suvereniteto suvokimas, tarptautinės bendruomenės atsakomybė, žmoniškumas⁸. Kita grupė tyrėjų smerkia humanitarinę intervenciją, argumentuodami, kad tai „tik karo“ (angl. *just war*) elgsena, įvilktą į humanišką apvalkalą, kuri neturi aiškaus humanitarinių intervencijų vykdymo atrankos modelio, įtraukia ekonominius interesus į humaniškus tikslus, pažeidžia suverenitetą⁹. Nepritariantieji humanitarinėms intervencijoms taip pat kelia idėją, kad žmonės gauna tokią vyriausybę, kokios nusipelno, todėl nėra jokio pagrindo intervencijai.

Su diskusija humanitarinės intervencijos klausimu yra glaudžiai susijęs ir „atsakomybės ginti“ principas, nes jis gali palengvinti vie-

---

⁵ Smith D., „Humanitarian Intervention and Just War“, *Mershon International Studies Review* 42, 1998; MacFarlane S. N., „Intervention in Contemporary World Politics“, *The Adelphi Papers* 42 (350), p. 35.

⁶ Everill B., Kaplan J., „The History and Practice of Humanitarian Intervention and Aid in Africa“, *Political & International Studies Collection*, 2013, p. 2–7, 217–220.

⁷ Roberts A., „Humanitarian Action in War: Aid, Protection and Impartiality in a Policy Vacuum“, London: International Institute for Strategic Studies, *Adelphi Paper* 305, 1996, p. 19.

⁸ Walzer M., *Just and Unjust War*, New York: Basic Books, 1997, p. 107–108; Ignatieff M., Gutmann A., *Human Rights as Politics and Idolatry*, Princeton: Princeton University Press, 2001, p. 4–5.

⁹ Newman M., *Humanitarian Intervention: Confronting the Contradiction*, New York: Columbia University Press, 2009, p. 189.

našalių humanitarinių intervencijų pateisinimą arba prisidėti prie tarptautinio bendruomeniškumo didinimo. Mokslininkų nuomonės, vertinant šį principą, kardinaliai išsiskiria.

Vienų autorių nuomone, „atsakomybės ginti“ principas nesiūlo jokių didelių patobulinimų, nėra nukreiptas į ateitį, yra labiau apžvalginio pobūdžio, suteikiantis kitokį pavadinimą esamai praktikai. Rosenbergas pabrėžia „atsakomybės ginti“ principo prevencinę funkciją kaip pagrindinę, kuri papildo esamą JT praktiką, suteikia tam tikrus įrankius ir palieka humanitarinės intervencijos statusą kaip paskutinį iš galimų veiksmų¹⁰. Hehiro teigimu, JT, priimdama šį principą, neapibrėžė, kaip vidinė valstybės atsakomybė galėtų būti įvertinama kaip pakankama, nepakankama ar padidėjusi, o tie patys probleminiai dalykai jau anksčiau buvo įtvirtinti kituose tarptautiniuose dokumentuose, todėl principas nepateikia jokių didesnių naujovių¹¹. Kritikos susilaukia ir siaura „atsakomybės ginti“ principo apimtis, kuri inkorporuoja tik keturis taikymo atvejus¹². Tam tikrais atvejais kritikuojamas ir pats „atsakomybės ginti“ principo naudojimo teisingumas. Teigiama, kad šis principas net negali būti laikomas tarptautine norma (nors tai vis dažniau daroma), nes jam trūksta labiau specializuoto normatyvinio turinio, nenurodoma, kas tiksliai turi būti įvykdyta jį įgyvendinant, o pats principas ir jo veikimas pirmiausia turi būti vertinamas jau esamos tarptautinės teisės kontekste¹³. Jis vertinamas kaip neužbaigtas, siauro pobūdžio, kartojantis daugumą jau taikomų normų, nesiūlantis funkcinių pakeitimų.

¹⁰ Rosenberg Sh. P., *Responsibility to Protect: A Framework for Prevention*. *Global Responsibility to Protect 1*, Martinus Nijhoff publishers, 2009, p. 442–477.

¹¹ Hehir A., *From Human Security to the Responsibility to Protect: The Co-option of Dessen?*, <<http://digitalcommons.law.msu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1176&context=ilr>>, 2016 03 24.

¹² Bellamy A. J., *The Three Pillars of the Responsibility to Protect*. *Pensamiento Propio*, 35–64, <<http://www.cries.org/wp-content/uploads/2015/09/006-bellamy.pdf>>, 2016 03 26.

¹³ Payandeh M., „With Great Power Comes Great Responsibility? The Concept of the Responsibility to Protect Within the Process of International Lawmaking“, *The Yale Journal of International Law* 35, 2010, p. 469–516.

Kita grupė tyrėjų šį principą vertina kaip leidimą tarptautinei bendruomenei beveik be kliūčių peržengti valstybinio suvereniteto ribas ir kaip postūmį link vienos valstybės nesankcionuotos humanitarinės intervencijos įteisinimo. Teigiama, kad valstybės nesugebėjimas apginti savo piliečių (kas šį veiksma ir kaip vertintų, lieka neaišku) automatiškai leistų kitoms valstybėms legaliai pasitelkti sankcijas (intervenciją). Kartu, įpareigojus tarptautiniu mastu valstybes įsikišti, kaip veiksma pagrindas galėtų būti nurodoma ne politinė valia, o tarptautinė teisė (valstybės turėtų daugiau galimybių pateisinti savo veiksmus)¹⁴.

JT organizacijos sprendimai (akcentuojant 2005 metų viršūnių susitikimą) vertinami kaip galintys paremti vienašalę intervenciją, nes įvedami suvereniteto limitai pripažįstant valstybės turimas pareigas. JT neveiksnumo atveju valstybės gali teigti vykdančios intervenciją siekdamos atlikti tarptautinę pareigą¹⁵. Kiek atsiribojant nuo tarptautinės teisės, kritika įgauna kitus aspektus. „Atsakomybės ginti“ principas apibūdinamas kaip doktrina, kuria pasinaudos didžiosios valstybės savo interesams įgyvendinti¹⁶. Kartu teigiama, kad „atsakomybės ginti“ principas pakeičia vartojamą terminiją ir leidžia lengviau įtikinti užsienio politikos veiksmo reikalingumu, pakeičia terminą „intervencijos teisė“ (angl. *right to intervene*)¹⁷.

Siekiant nustatyti ir palyginti, kokia linkme įsitvirtina ir evoliucio- nuoja „atsakomybės ginti“ principas, visų pirma reikia išskirti pagrindinius jo dėmenis. Konceptijos pirminiai ir pagrindiniai principai yra

---

¹⁴ O'Donnell Ch., „The Development of the Responsibility to Protect: An Examination of the Debate over the Legality of Humanitarian Intervention“, *Duke Journal of Comparative & International Law* 24, 2010, p. 557–588.

¹⁵ Bannon A. L., „The Responsibility to Protect: The U.N. World Summit and the Question of Unilateralism“, *The Yale Law Journal*, 2006, p. 1157–1166.

¹⁶ Varghese A., *The 'Responsibility to Protect': A Neo-colonial Project?*, <<http://www.atlantic-community.org/app/webroot/files/articlepdf/rtop.pdf>>, 2016 03 30.

¹⁷ Evans G., *The Responsibility to Protect: Rethinking Humanitarian Intervention, 2004*, <<http://www.crisisgroup.org/en/publication-type/speeches/2004/the-responsibility-to-protect-rethinking-humanitarian-intervention.aspx>>, 2016 03 29.

išreikšti intervencijos ir valstybės suvereniteto tarptautinės komisijos (angl. *International Commission on Intervention and State Sovereignty*) raporte, išleistame 2001 metais, kurio pagrindinis objektas yra teisė vykdyti humanitarinę intervenciją¹⁸. Pagrindinė tekste plėtojama tema – aplinkybės, kuriomis valstybės gali pažeisti kitos valstybės suverenitetą naudodamos karinę jėgą, teisė vykdyti humanitarinę intervenciją, veiksmų pobūdis ir autorizavimas. Pagrindinė siūloma idėja yra, kad valstybės privalo saugoti savo piliečius nuo katastrofų ir žmogaus teisių pažeidimų, tačiau jei jos nesugeba ar nenori šios prievolės vykdyti, ji pereina tarptautinei bendruomenei. Tarptautinė bendruomenė tekste vertinama ir suprantama kaip turinti reaguoti į žmogaus teisių pažeidimus, užkirsti jiems kelią ir atkurti žmogaus teises. Prioritetas teikiamas daugiašaliams veiksams, iš kurių paskutinis yra humanitarinė intervencija. Pirminis siekis turi būti pagalba žmonėms, o karinė jėga turėtų būti pasitelkiama tik panaudojus visas kitas priemones. Veikimas turi turėti geresnių pasekmių žmonių teisėms nei neveikimas, o JT Saugumo Tarybos akreditavimas yra būtinas. Vienas pagrindinių dalykų – kad į „atsakomybės ginti“ principą įeina ir pareiga sutrukdyti (angl. *a commitment to prevent*), ir atsakomybė atkurti (angl. *responsibility to rebuild*).

Tekste pateikiami veiksmų pasiūlymai JT Saugumo Tarybai nepatvirtinus humanitarinės intervencijos mandato. Tokiu atveju siūloma rengti JT Generalinės Asamblėjos specialiąją sesiją arba veikti regioninių ar subregioninių organizacijų lygiu. „Atsakomybės ginti“ principas pristatomas stengiantis pabrėžti objektyvius etapus, kaip derėtų reaguoti į tarptautines katastrofas, apibrėžiant veiksmų sekas, kiek veiksmai atitinka situaciją, jų eiliškumą.

Dokumentui parengti buvo surinkta tarptautinė grupė, reprezentuojanti įvairias šalis bei profesinę ir darbinę patirtis. Autoriai suburti

---

¹⁸ *Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, <<http://www.idrc.ca/EN/Resources/Publications/openebooks/960-7/index.html>>, 2015 03 28.

JT Generalinio sekretoriaus prašymu siekiant atsakyti į tokį klausimą: jei humanitarinė intervencija yra suvereniteto pažeidimas ir netinkama, tai kaip reikėtų reaguoti į masinius sisteminius žmogaus teisių pažeidimus, tokius kaip Ruandoje ir Srebrenicoje (angl. Srebrenica)? Dokumentas išleistas 2001 metais, praėjus kiek daugiau nei dešimt metų nuo Šaltojo karo pabaigos ir pasibaigus laikotarpiui, kuris pažymėtas humanitarinių intervencijų, taikos palaikymo operacijų kaita, paženklintas JT nesugebėjimu sureguliuoti tarptautines krizes. Specialaus komiteto sudarymas gali būti vertinamas kaip pāieškos kuo neutraliesnio požiūrio taško spręsti ypač jautriems suvereniteto bei humanitarinės intervencijos klausimams ir siekis gauti rezultatą, kurio nešališkumu būtų mažiausiai abejojama.

Išnagrinėjus raportą matyti, kad juo siekta kuo neutraliesnio, kuo profesionaliesnio požiūrio į ypač jautrų tarptautinių santykių klausimą. Dokumente taip pat galima išvėlgti abiejų autorių stovyklų pozicijas (tiek manančių, jog „pareigos ginti“ koncepcija nepasakanti nieko naujo, orientuota į tarptautiškumą, tiek teigiančių, kad tai yra palengvinimas valstybėms vykdyti vienašališkas intervencijas) pagrindžiančių teiginių. Situacija dokumente labiau apžvelgiama, siūlomi pakeitimai nedideli, pirmenybė teikiama tarptautiniam veikimui, kuris turi JT Saugumo Tarybos pritarimą, nustatomas veikimo eiliškumas. Tai atitinka poziciją, kad „pareigos ginti“ principas nesiūlo nieko naujo, apibūdina esamą situaciją, ir dauguma paminėtų dalykų jau yra buvę minimi kituose tarptautiniuose dokumentuose. Šis pritarimas taip pat reiškia, kad dokumentu siekiama išlaikyti esamą tarptautinę situaciją ir skatinti bendruomeniškumą.

Vis dėlto išreiškiamas susirūpinimas Saugumo Tarybos negebėjimu adekvačiai reaguoti į tarptautinius šiurkščius žmogaus teisių pažeidimus, kuris gali skatinti pavienių valstybių ar jų grupių ketinimus sudaryti *ad hoc* planą ar koaliciją situacijai pagerinti. Vienos valstybės humanitarinė intervencija vertinama kaip mažai palanki, tačiau toks vertinimas vis dėlto nėra griežtas. Toks sprendimas pare-

mia tyrėjų nuomonę, kad, šiam principui evoliucionuojant ir įsitvirtinant, jis gali būti naudojamas pavienių valstybių įgyvendinant savo interesus.

Originalus „atsakomybės ginti“ principo tekstas atskleidžia dvi-prasmę turinį. Viena vertus, jame yra argumentų, skatinančių bendruomeniškumą, nesiūlančių didelių permainų. Kita vertus, dokumente valstybei priskiriamos pareigos, kurios susiaurina suvereniteto apimtį, o vienašališka intervencija nėra pakankamai smerkiama. Toks dvilypumas tik dar labiau sustiprina ir pagrindžia šio tyrimo problematiką, parodo, iš kur kyla įvairūs „atsakomybės ginti“ principo vertinimas. Būtent analizuojant, kaip šis principas įsitvirtina tarptautiniu ir nacionaliniu mastu, gali būti išsiaiškinta, kokia linkme principas evoliucionuoja, ir praplėstos teorinės žinios.

2. „Atsakomybės ginti“ principo evoliucija JT

Toliau straipsnyje nagrinėjami JT dokumentai, siekiant išsiaiškinti, kokia pozicija (tarptautinė ar vienašalė humanitarinė intervencija) palaikoma organizacijos ir ar skiriasi JT dokumentuose „atsakomybės ginti“ principo taikymas organizacijai nuo pirminių principų, išreikštų raporte.

Dokumentai nagrinėjami iš eilės, siekiant nustatyti „atsakomybės ginti“ principo raidą organizacijoje. 2001 metais, pasirodžiusiui raportui, pirmoji jo įteisinimo apraška buvo 2005 metų JT pasaulio viršūnių baigiamasis dokumentas (angl. *the World Summit Outcome*), kuriame, be kitų klausimų, pirmą kartą užsiminta apie „atsakomybę ginti“ ir kartu ji yra savotiškai įteisinama¹⁹. Šio tipo dokumentai yra vieni svarbiausių JT metinių dokumentų, kuriuose paminima daugelis organizacijai svarbių temų. „Atsakomybės ginti“ principo atsiradimas tokia dokumente rodo didėjant šio principo svarbą.

---

¹⁹ *Resolution adopted by the General Assembly. 60/0. 2005, World Summit Outcome, A/RES/60/1, para. 138–140, <<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/World%20Summit%20Outcome%20Document.pdf#page=30>>, 2015 03 30.*

Dokumente pripažįstama valstybės pareiga ginti savo piliečius ir tarptautinės bendruomenės atsakomybę pagelbėti valstybei šiuos įsipareigojimus įgyvendinti. Pabrėžiamas taikios priemonės ir JT Saugumo Tarybos indėlis.

„Atsakomybės ginti“ principas tuo metu jau buvo įvertintas kaip svarbus. Į tarptautinės organizacijos retoriką įtraukiamas naujas terminas. Principo įgyvendinimas nedetalizuojamas. Tekste neužsiminama apie galimą karinės jėgos panaudojimą žmogaus teisėms ginti, nurodomas abstraktus bendradarbiavimas organizacijos lygiu. Vis dėlto, pripažįstant, kad valstybė turi tam tikras pareigas, apribojamas suverenitetas ir toks žingsnis paremia teorines išvagas, kad, naudojantis „atsakomybe ginti“, valstybių suverenitetą pažeisti gali tapti vis lengviau. Kita vertus, dokumente taip pat pabrėžiama tarptautinės bendruomenės svarba. Vertinant šį dokumentą autorių nuomonės apie „atsakomybės ginti“ principą dichotomijos požiūriu, pastarasis patvirtina poziciją, kad „atsakomybės ginti“ principas yra apžvalginio pobūdžio, aprašantis buvusių praktiką, galimą organizacijų įtaką.

Kitas nagrinėjamas dokumentas yra JT Generalinio sekretoriaus 2009 metų raportas dėl „atsakomybės ginti“ principo įgyvendinimo²⁰. Pagrindine tema dokumente yra vadinamos trys esminės „kolonos“ (valstybės atsakomybė ginti, tarptautinė parama ir kompetencijų kūrimas, lemiamas atsakas tinkamu laiku) „atsakomybės ginti“ principui įgyvendinti. Apeliuojama į pirminį Kanados komisijos parengtą dokumentą. Konkretinama, kad „atsakomybė ginti“ taikoma keturiems specialiams nusikaltimams: genocidui, karo nusikaltimams, etniniam valymui ir nusikaltimams žmoniškumui. „Atsakomybės ginti“ apimamo nusikaltimų spektro nesiekiami didinti atsižvelgiant į valstybių susitarimą. Apeliuojama į gana „gilias“ atsakomąsias priemones, tokias kaip sankcijos, pabrėžiama JT Saugumo Tarybos įtaka, penkių nuolatinių šios tarybos narių atsakomybę.

²⁰ *Secretary-General's 2009 Report on Implementation the Responsibility to Protect, 2009*, <<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml>>, 2015 04 03.

Dokumentu stengiamasi išplėsti supratimą. Aprašomos anksčiau taikytos priemonės, remiamasi pavyzdžiais, atsižvelgiama į Kanados komisijos raportą. Stengiamasi aiškinti ir plėsti 2005 metų pasaulio viršūnių susitikimo baigiamąjį dokumentą. Pabrėžiamas JT ir kitų regioninių, subregioninių, tarpvyriausybinių organizacijų vaidmuo. Dokumentas orientuotas į bendradarbiavimą, nekarines priemones. Kalbama apie šalis nares, tačiau labiau per įsiliejimo į bendrą veiklą prizmę nei apie jų vienų įgalinimą veikti. Dokumentas atspindi poziciją, kad analizuojamas principas nesiūlo beveik jokių naujovių.

Toliau gilinamasi į JT Generalinio sekretoriaus raportą JT Generalinei Asamblėjai apie „atsakomybę ginti“, išleistą 2010 metais²¹. Dokumente aprašomas „atsakomybės ginti“ įgyvendinimas prieš-konfliktinėje / prieškrizinėje stadijoje. Remiamasi 2005 metų viršūnių susitikimo baigiamuoju dokumentu, įvairių institucijų įsipareigojimais mažinti konfliktinių situacijų grėsmes, aptariama netinkamo JT atsako patirtis, todėl jis patvirtina Hehiro mintis apie pasikartojimą. Dokumente nagrinėjami veiksmai, kurių tarptautinė bendruomenė turėtų imtis prieš susidarant krizinei situacijai, todėl jis visai atitinka Rosenbergo siūlomą „atsakomybės ginti“ principo supratimą kaip prevencinio. Orientuojamasi į tarptautinę bendruomenę kaip bendrą tarptautinį veikėją, pavienių valstybių veiksmų galimybės neminimos.

Kitas nagrinėjamas dokumentas yra JT Generalinio sekretoriaus raportas, „atsakomybė ginti“: tinkamu laiku ir lemiamas atsakas²². Pagrindinė nagrinėjama dokumento mintis – kaip JT turėtų tinkamu laiku duoti lemiamą atsaką iškilus žmogaus teisių krizinei situacijai. Tekste išplečiamos principo sąsajos ir suderinamumas su JT Chartija. Pabrėžiama išskirtinė ir neginčijama JT teisė į jėgos panaudojimą

---

²¹ *Report of the Secretary-General. Early Warning, Assessment and the Responsibility to Protect*, <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/64/864>, 2015 04 10.

²² *Responsibility to Protect: Timely and Decisive Response. Report of the Secretary-General*, <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/66/874>, 2015 04 12.

prieš suverenią valstybę. Dar kartą pakartojama, kad valstybės suvereniteto pažeidimas galimas vieninteliu atveju – gavus JT mandatą. Šiuo pasikartojimu išlaikoma konkreti sąsaja tarp „atsakomybės ginti“ principo ir jėgos panaudojimo legalumo. Taigi, nors pirminiame dokumente, kuriame apibrėžiamas „atsakomybė ginti“ principas, jėgos panaudojimas vertinamas kiek liberaliau, įtvirtindamos šią koncepciją, JT neperžengia anksčiau nustatytų ribų, jėgos panaudojimo teisėtumą palikdamos JT Saugumo Tarybos prerogatyva, ir nenurodo jokių kitų galimybių, kai ši taryba gali būti neveiksni ir nepajėgi suderinti interesų bei tinkamai reaguoti į konfliktinę situaciją. Taigi „atsakomybės ginti“ principas JT įsitvirtina siauriau nei pateiktos galimybės pirminiame komisijos raporte.

Šis tekstas yra ypač aktualus analizuojant principo legalumą ir gebėjimą tapti tarptautine norma. Remiantis autoriais, laikančiais „atsakomybės ginti“ principą nevertu dėmesio, stokojančiu naujoviškumo, šio teksto analizė padeda paremti ir papildyti šią poziciją, nes JT lygiu tik pakartojama esama organizacijos pozicija nepateikiant liberalesnio požiūrio.

Šiame tekste pirmą kartą JT Saugumo Taryba pavadinta vieninteliu organu, galinčiu autorizuoti jėgos panaudojimą prieš suverenią valstybę. Tai yra santykinai vėlyvas pranešimas, nes pats „atsakomybės ginti“ principas atsiranda 2001 metais, o jo genezė JT prasideda 2005 metais. Nesudaromos jokios išimtyms kitoms regioninėms ar subregioninėms organizacijoms pasinaudoti teise autorizuoti intervenciją, kaip buvo siūloma komiteto išleistame dokumente. Kartu visiškai neužsimenama apie kokias nors pavienių valstybių galimybes vykdyti humanitarines intervencijas. Žvelgiant tyrimo pradžioje apsibrėžtų probleminių klausimų požiūriu, „atsakomybės ginti“ principo ir evoliucijos JT dokumentuose analizė rodo, kad priimti švelnesni principai ir nuostatos, nei siūlyta Kanados komisijos dokumente. Remiantis Hehiru, tokia „atsakomybės ginti“ genezė tikrai yra per siaura, nes nenurodomos jokios priemonės, kuriomis būtų siūloma išvengti JT Saugumo Tarybos neveiksmumo.

JT dokumentai, kuriuose nagrinėtas „atsakomybės ginti“ principas ir jo įsitvirtinimas šioje organizacijoje, abstrakčiai, tačiau aiškiai iškelia pirmenybės teikimą tarptautiniam bendradarbiavimui ir JT Saugumo Tarybai. Tikėtina, kad toks pats požiūris turėtų vyrėti ir rezoliucijose konkrečių valstybių atžvilgiu, kai jose pradėtas taikyti „atsakomybės ginti“ principas pateisinant tarptautinių veiksmų naudojimą. Šis principas taikytas tokiose rezoliucijose: 1674²³, 1706²⁴, 1973²⁵, 2014²⁶. Visų rezoliucijų pagrindinis objektas yra valstybėse susidariusios konfliktinės situacijos, kurių metu labai pablogėja žmogaus teisių padėtis. Išvardijamos ir nuostatos bei kriterijai, kuriais remiantis įvertinama žmonių teisių padėtis. Vienas jų yra „atsakomybės ginti“ principas, kuris tampa atskaitos tašku ir vertinimo kriterijumi. Tai gali būti laikoma tiesiog tik leksikos pasikeitimu, kuris paremia tyrėjų nuomonę apie terminijos kaitą siekiant lengvesnio valstybių interesų įgyvendinimo. Principo įtraukimas į rezoliucijas kaip kriterijaus gali rodyti jo pripažinimą tarptautiniu standartu.

JT dokumentų analizė parodė, kad „atsakomybės ginti“ principas į organizacijos oficialiuosius dokumentus įtraukiamas palaipsniui ir jo panaudojimas vis dar evoliucionuoja. Principas įtraukiamas pradedant nuo esminės idėjos, vėliau detalizuojami konkretūs dalykai. Principas įtvirtintas siauriau nei jo pradinis variantas. JT Saugumo Taryba yra vienintelis organas, galintis akredituoti valstybės suvereniteto pažeidimą. Nepriimti jokie išplėstiniai įgaliojimai JT Generolinei Asamblėjai ar regioninėms organizacijoms imtis atsakomybės, jei JT Saugumo Taryboje atitinkami veiksmai nevykdomi dėl interesų sankirtų. Remiantis pristatytomis autorių pozicijomis, dokumentų

²³ *Resolution 1674*, 2006, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674(2006))>, 2015 04 15.

²⁴ *Resolution 1706*, 2006, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1706\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1706(2006))>, 2015 04 15.

²⁵ *Resolution 1973*, 2006, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674(2006))>, 2015 04 18.

²⁶ *Resolution 2014*, 2011, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014(2011))>, 2015 04 19.

analizė atskleidžia, kad JT pasilieka sau daug prevencinių funkcijų, daug kas kartojasi iš ankstesnių tarptautinių dokumentų, pabrėžiamas tarptautinis bendradarbiavimas. Kita vertus, įtvirtinamas suverenite to ribojimas, keičiama terminija, o tai gali palengvinti valstybėms jų interpretaciją ir panaudojimą vienašališkiems veiksmais. Vertinant bendrai šių dokumentų analizė paremia poziciją, kad „atsakomybė ginti“ neatneša kardinalių pakitimų JT ir skatina žmogaus teisių gynimą pasitelkiant tarptautinį bendradarbiavimą, o kaip vieną paskutinių veiksnių – humanitarinę intervenciją.

3. „Atsakomybės ginti“ principas JAV dokumentuose

Siekiant išanalizuoti ir įvertinti, kaip ir ar skiriasi „atsakomybės ginti“ principo įsitvirtinimas JT ir valstybės lygiu, šiame straipsnyje nagrinėjami JAV dokumentai kaip valstybės, kuri vykdo humanitarines intervencijas, savo užsienio politikoje ir oficialiojoje retorikoje, aiškinama šios politikos įgyvendinimą, remiasi žmogaus teisių principais, kartu „pareigos ginti“ principu²⁷. Siekiant išsiaiškinti šios valstybės poziciją „atsakomybės ginti“ principo atžvilgiu, koncentruojamasi į valstybinius dokumentus, rašytinius šaltinius.

Pirmasis svarbus dokumentas yra JAV atstovo JT Johno Boltono laiškas JT Generalinei Asamblėjai²⁸. Pagrindinis laiško objektas yra „atsakomybės ginti“ principas – kaip jį naudoja JT organizacija. Laiške pateikiama nuomonė, kad JAV nesutinka su tarptautiniu lygmeniu išreikšta pozicija, jog yra tarptautinės bendruomenės pareiga vykdyti intervenciją, jei suvereni valstybė nesugeba užtikrinti savo piliečiams žmogaus teisių. Pabrėžiama, kad kiekvienu atveju turėtų būti atskirai svarstoma. Siūloma atsisakyti kalbėti apie tarptautinės

²⁷ Albright M. K., Williamson R., *The United States and R2P. From Words to Action*, <<http://www.usip.org/sites/default/files/PW-UnitedStates-And-R2P-Words-To-Action.pdf>>, 2016 03 28.

²⁸ *Letter by J. Bolton*, 2005, <[http://www.responsibilitytoprotect.org/files/US_Bolton-letter_R2P_30Aug05\[1\].pdf](http://www.responsibilitytoprotect.org/files/US_Bolton-letter_R2P_30Aug05[1].pdf)>, 2015 04 16.

bendruomenės prievolę, o vartoti teiginį, kad JT ir valstybės narės yra visada pasiruošusios veikti. Siūloma, kad valstybei, kai ji nebesugeba užtikrinti žmogaus teisių, neturėtų būti atimama teisė veikti ir pačiai (o ši teisė galėtų būti atimama, jei tarptautinė bendruomenė iškart imtųsi prievolės įsiterpti ir veikti). Laiške atsiskleidžia pasipriešinimas terminijos kaitai, kuris prieštarauja tyrėjų idėjoms, kad galingos valstybės turėtų į šią kaitą žiūrėti palankiai dėl galinčio būti lengvesnio veiksnių pateisinimo. Dokumente taip pat atsiskleidžia priešprieša bet kokiam suvereniteto apribojimui.

Laiškas parašytas 2005 metais prieš JT metinį viršūnių suvažiavimą, siekiant sušvelninti baigiamąjį dokumentą. Laiške per atstovą JT išreikšta pozicija atskleidžia visai kitokią poziciją nei buvo tikėtasi apsibrėžiant probleminius tyrimo klausimus. Remdamosi šiuo rašytiniu šaltiniu, JAV nevertina „atsakomybės ginti“ principo kaip galimybės sėkmingiau pateisinti savo užsienio politiką ar kaip priemonės siekti valstybės interesų. Skirtingai nei tikėtasi, šis principas suprantamas kaip varžantis ir įpareigojantis. Ypač vengiama žodžio „prievolė“.

Kitas analizuojamas šaltinis yra JAV delegacijos pasisakymas žmogaus teisių tarybos sesijoje JT²⁹. Pagrindinė pasisakyme nagrinėjama tema yra „atsakomybės ginti“ principas ir jo evoliucija paverčiant ją naudingą įrankiu keliui konfliktinėms situacijoms ir krizėms užkirsti. Kalboje pabrėžiamas „atsakomybės ginti“ principo tobulėjimas, bet atsisakoma vartoti žodžių junginį „atsakomybė ginti“, jis keičiamas į „pasiruošimas ginti“. Pabrėžiama viena iš „atsakomybės ginti“ principo „kolonų“ – prevencija ir gebėjimų didinimas. Skirtingai nei praeitame rašytiniame šaltinyje, jaučiamas stiprus „atsakomybės ginti“ principo plėtros palaikymas. Šiuo pareiškimu išreiškiama parama, kuri yra svarbi JT, nes ši valstybė yra nuolatinė JT Saugumo

---

²⁹ *Statement by the Delegation of the United States of America Human Rights Council 20th Session, Geneva, 2012*, <<https://geneva.usmission.gov/2012/06/19/the-u-s-strong-supporter-of-the-concept-of-responsibility-to-protect-r2p/>>, 2015 04 17.

Tarybos narė, turinti veto teisę. Šis dokumentas patvirtina poziciją, kad galingos valstybės „atsakomybės ginti“ principą suvokia kaip palankų savo interesams įgyvendinti. Siekis modifikuoti žodį „atsakomybė“ gali būti nukreiptas į norą išlaikyti esamą situaciją, dėl kurios JT ir tarptautinė bendruomenė yra ypač kritikuojamos kaip vykdančios atranką ir pasirenkančios, kada įsikišti, o kada ne, vykstant dideliems žmogaus teisių pažeidimams.

Toliau nagrinėjama JAV 2010 metų nacionalinė saugumo strategija³⁰. Pagrindinė dokumento tema yra valstybės saugumo prioritetai, grėsmės valstybės saugumui ir prioritetai išlaikyti valstybės saugumą. Kaip viena iš įsiliejančių temų strategijoje yra ir „atsakomybės ginti“ principas. Šiam tyrimui svarbu, kaip vertinamas „atsakomybės ginti“ principas, todėl daugiausia dėmesio ir skiriama šiai nacionalinės saugumo strategijos daliai.

Strategijoje pripažįstama pirminė suverenios valstybės atsakomybė saugoti savo piliečius nuo genocido ir masinių žiaurumų, taigi pritariama ir valstybės suvereniteto apribojimui, tačiau ši atsakomybė siauresnė nei Kanados komisijos ir JT dokumentuose. JAV išreikštoje pozicijoje atsakomybė įsiterpti ir veikti tarptautinei bendruomenei išskyla tik tada, kai suvereni valstybė vykdo savo piliečių genocidą ar masinius žiaurumus arba kai paaiškėja, kad suvereni valstybė nenori ar negali imtis būtinų veiksmų tokiai padėčiai pataisyti. Visiškai neatsižvelgiama į situacijas, kai žmogaus teisių pažeidimai, genocidas, masiniai žiaurumai vyksta vienai suvereniai valstybei pažeidžiant kitos valstybės suverenitetą.

Suvereniai valstybei nesugebant apsaugoti savo teritorijoje piliečių nuo genocido ir masinių žiaurumų, JAV šioje strategijoje įsipareigoja prisiimti tam tikrą atsakomybę, kuri vadinama tarptautinių ir dvišalių diplomatinių, humanitarinių, finansinių ir karinių priemonių naudojimu siekiant užkirsti kelią genocidui ir atsakyti į masinius

---

³⁰ *National Security Strategy*, 2010, <https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf>, 2015 04 18.

žiaurumus. Formuluoję apie tarptautinį ir dvišalį įvairių priemonių naudojimą nėra aiški. Išskiriama, kad galimas įvairių priemonių naudojimas ir dvišaliu, ir tarptautiniu lygmenimis vienu metu, pasilieka galimybė pasirinkti, kada priemones naudoti dvišaliu lygiu, o kada per tarptautines organizacijas ar kitais tarptautiniais kanalais. Išskyrimas į galimą tarptautinį ir dvišalį lygmenį gali suponuoti, kad įžvelgiamas galimas naudingumas pasitelkti šį principą vykdant savo užsienio politiką. Taip pat suprantama, kad ir karinės priemonės gali būti naudojamos dvišaliu lygmeniu. Šio dokumento analizė suponuoja dviprasmišką valstybės poziciją, neapibrėžtumą, kuris palaiko tyrėjų argumentus dėl principo naudojimo savo valstybės interesams įgyvendinti.

2015 metų JAV saugumo strategijoje neužsimenama apie „atsakomybės ginti“ principą³¹. Tai ganėtina netikėta. Anksčiau nagrinėtuose JAV dokumentuose palaiptams atsiranda palankus požiūris į šį principą ir galimą jo naudą, todėl atsisakymas jį plėtoti toliau yra kiek netikėtas. Toks sprendimas gali būti paaiškinamas tuo, kad principas vis dėlto suprastas kaip negalintis būti naudinga tarptautinė norma.

Kitas reikšmingas dokumentas – JAV Kongreso inicijuota ir Senato patvirtinta rezoliucija³². Šis dokumentas yra ypatingas tuo, kad nebuvo patvirtintas Baltųjų rūmų, vis dėlto manytina, jog tokio, nors iš dalies ir nepatvirtinto, dokumento analizė yra reikalinga ir naudinga, nes ji atskleidžia nuomones ir susipriešinimą šalyje dėl „atsakomybės ginti“ principo. Dokumento objektas – masiniai žiaurumai, genocidas, nusikaltimai žmoniškumui ir siekis užkirsti jiems kelią. Pagrindinė rezoliucijos tema yra istorinė susitarimų, kuriais siekiama šių tikslų, raida.

³¹ *National Security Strategy*, 2015 February, <https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf>, 2015 04 18.

³² *The Text of a Concurrent Resolution Recognizing the United States National Interest in Helping to Prevent and Mitigate Acts of Genocide and Other Crime*, 2010, <<https://www.govtrack.us/congress/bills/111/sconres71/text>>, 2015 04 19.

Oficialiai vartojama retorika, išreiškianti pareigą, o ne pasiruošimą padėti (skirtingai nei daugumoje kitų nagrinėtų dokumentų). Lyginant su kitais tektais, šis yra artimiausias JT pozicijai. Dokumente pateikiami pasiūlymai peržiūrėti ir įvertinti valstybės galimybes bei pajėgumus numatyti genocidą ir kitus masinius nusikaltimus ir jiems sukliudyti. Nurodomi konkretūs žingsniai, kaip mechanizmas turėtų veikti. Pirmenybė teikiama tarptautiniam atsakui.

Išnagrinėtuose šaltiniuose atsiskleidžia netolygi JAV pozicija „atsakomybės ginti“ principo atžvilgiu. Ši koncepcija dažniau suprantama kaip prievolė ir įsipareigojimas, nei galimybė užtikrinti savo interesus. Šiai koncepcijai įsitvirtinus JT, JAV požiūris palaipsniui kinta nuo visiškai nepalankaus link iš dalies palankaus. Nėra konkrečiai išreiškiama pirmenybė tarptautiniam ar vienašaliam veikimui. Dokumentuose yra teiginių, paremiančių tiek tyrėjų, kurie teigia principą esant palankų vienašalėms humanitarinėms intervencijoms, grupę, tiek tvirtinančių, kad principas nesiūlo jokių esminių pakeitimų, grupę.

Išvados

1. „Atsakomybės ginti“ principas teigia, kad valstybė privalo saugoti savo piliečius nuo žmogaus teisių pažeidimų, o jai nesugebant to padaryti, ši pareiga pereina tarptautinei bendruomenei. Šio principo vertinimas yra nevienodas. Viena vertus, jis vertinamas kaip aprašantis esamą praktiką, neteikiantis patobulinimų. Kita vertus, kaip leidžiantis valstybėms paprasčiau įgyvendinti savo interesus, pakeičiant terminiją, ir apribojantis valstybės suverenitetą. Pirmenybė teikiama tarptautiniam veikimui, tačiau išreiškiamas susirūpinimas negebėjimu adekvačiai reaguoti. Vienos valstybės humanitarinė intervencija vertinama kaip mažai palanki, tačiau nedraudžiama.
2. „Atsakomybės ginti“ principas JT įtvirtinamas palaipsniui. Ypač pabrėžiamos organizacijos turimos ir siekiamos išlaikyti preven-

cinės priemonės. JT Saugumo Taryba pripažįstama vieninteliu organu, galinčiu autorizuoti jėgos panaudojimą prieš suverenią valstybę. Priimti „švelnesni“ principai ir nuostatos nei Kanados komisijos dokumente. Pozicija skatina tarptautinį veikimą, tačiau paliekama interpretacijos galimybių pavienėms valstybėms.

3. JAV pozicija „atsakomybės ginti“ klausimu yra kontroversiška. Atsižvelgiant į šaltinių atsiradimo laiką, matyti poslinkis nuo neigiamo link teigiamo vertinimo. Neišreiškiamas konkretus prioritetas tarptautiniams ar vienašaliams veiksams. Vengiama termino įsitvirtinimo.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Albreight M. K., Williamson R., *The United States and R2P. From Words to Action*, <<http://www.usip.org/sites/default/files/PW-UnitedStates-And-R2P-Words-To-Action.pdf>>, 2016 03 28.

Bannon A. L., „The Responsibility to Protect: The U.N. World Summit and the Question of Unilateralism“, *The Yale Law Journal* 115 (5), 2006, p. 1157–1166.

Bellamy A. J., „The Responsibility to Protect – Five Year On“, *Ethics & International Affairs* 24 (2), 2010, p. 143–169.

Bellamy A. J., *The Three Pillars of the Responsibility to Protect. Pensamiento Proprio*, 35–64, <<http://www.cries.org/wp-content/uploads/2015/09/006-bellamy.pdf>>, 2016 03 26.

Evans G., *The Responsibility to Protect: Rethinking Humanitarian Intervention*, 2004, <<http://www.crisisgroup.org/en/publication-type/speeches/2004/the-responsibility-to-protect-rethinking-humanitarian-intervention.aspx>>, 2016 03 29.

Everill B., Kaplan J., „The History and Practice of Humanitarian Intervention and Aid in Africa“, *Political & International Studies Collection*, 2013, p. 2–7, 217–220.

Groves S., *Obama Wrongly Adopts U. N. “Responsibility to Protect” to Justify Libya Intervention*, <<http://www.heritage.org/research/reports/2011/03/libya-intervention-obama-wrongly-adopts-un-responsibility-to-protect>>, 2016 03 30.

Hehir A., *From Human Security to the Responsibility to Protect: The Co-option of Dessen?* <<http://digitalcommons.law.msu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1176&context=ilr>>, 2016 03 24.

Hurd I., *Is Humanitarian Intervention Legal? The Rule of Law in an Incoherent World*, <http://faculty.wcas.northwestern.edu/~ihu355/Home_files/is%20hi%20legal.pdf>, 2016 04 03.

Ignatieff M., Gutmann A., *Human Rights as Politics and Idolatry*, Princeton: Princeton University Press, 2001.

Letter by J. Bolton, 2005, <[http://www.responsibilitytoprotect.org/files/US_Boltonletter_R2P_30Aug05\[1\].pdf](http://www.responsibilitytoprotect.org/files/US_Boltonletter_R2P_30Aug05[1].pdf)>, 2015 04 16.

Letter dated 31 August 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council.

MacFarlane S. N., „Intervention in Contemporary World Politics“, *The Adelphi Papers* 42 (350), p. 35.

National Security Strategy, 2010, <https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf>, 2015 04 18.

National Security Strategy, 2015 February, <https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf>, 2015 04 18.

Newman M., *Humanitarian Intervention: Confronting the Contradiction*, New York: Columbia University Press, 2009, p. 189.

O'Donnell Ch., „The Development of the Responsibility to Protect: An Examination of the Debate over the Legality of Humanitarian intervention“, *Duke Journal of Comparative & International Law* 24, 2010, p. 557–588.

Payandeh M., „With Great Power Comes Great Responsibility? The Concept of the Responsibility to Protect Within the Process of International Lawmaking“, *The Yale Journal of International Law* 35, 2010, p. 469–516.

Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, <<http://www.idrc.ca/EN/Resources/Publications/openebooks/960-7/index.html>>, 2015 03 28.

Report of the Secretary-General. Early Warning, Assessment and the Responsibility to Protect, <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/64/864>, 2015 04 10.

Resolution Adopted by the General Assembly. 60/0. 2005 World Summit Outcome, A/RES/60/1, para. 138–140, <<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/World%20Summit%20Outcome%20Document.pdf#page=30>>, 2015 03 30.

Resolution 1674, 2006, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674(2006))>, 2015 04 15.

Resolution 1706, 2006, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1706\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1706(2006))>, 2015 04 15.

Resolution 1973, 2006, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674(2006))>, 2015 04 18.

Resolution 2014, 2011, <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014(2011))>, 2015 04 19.

Responsibility to Protect: Timely and Decisive Response. Report of the Secretary-General, <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/66/874>, 2015 04 12.

Roberts A., „Humanitarian Action in War: Aid, Protection and Impartiality in a Policy Vacuum“, London: International Institute for Strategic Studies, *Adelphi Paper* 305, 1996, p. 19.

Rosenberg Sh. P., *Responsibility to Protect: A Framework for Prevention. Global Responsibility to Protect 1*, Martinus Nijhoff publishers, 2009, p. 442–477.

Secretary-General's 2009 Report on Implementation the Responsibility to Protect, 2009, <<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml>>, 2015 04 03.

Shah A., *United Nations World Summit 2005*, <<http://www.globalissues.org/article/559/united-nations-world-summit-2005>>, 2015 04 02.

Smith D., „Humanitarian Intervention and Just War“, *Mershom International Studies Review* 42, 1998.

Statement by the Delegation of the United States of America Human Rights Council 20th Session, Geneva, 2012, <<https://geneva.usmission.gov/2012/06/19/the-u-s-strong-supporter-of-the-concept-of-responsibility-to-protect-r2p/>>, 2015 04 17.

Sullivan M., *Justifying Crimea: President Putin Invokes R2P*, <<http://www.brownpoliticalreview.org/2014/04/justifying-crimea-president-putin-invokes-r2p/>>, 2016 03 30.

The text of a concurrent resolution recognizing the United States national interest in helping to prevent and mitigate acts of genocide and other, 2010, <<https://www.govtrack.us/congress/bills/111/sconres71/text>>, 2015 04 19.

United Nations General Assembly, *2005 World Summit Outcome*, 15 Sep. 2005, 2015 03 02.

Varghese A., *The 'Responsibility to Protect': A Neo-colonial Project?*, <<http://www.atlantic-community.org/app/webroot/files/articlepdf/rtop.pdf>>, 2016 03 30.

Walzer M., *Just and Unjust War*, New York: Basic Books, 1997, p. 107–108.

World Summit Outcome Document, <<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/World%20Summit%20Outcome%20Document.pdf#page=30>>, 2016 04 03.

SUMMARY

RESPONSIBILITY TO PROTECT PRINCIPLE CONSTRUCTION ON INTERNATIONAL AND NATIONAL LEVELS: CASES OF THE UN AND THE USA

Responsibility to protect is a very controversial principle in the international arena. One group of researchers name it the new approach and impulse for human security and human rights improvements with deeper involvement and response from the international community. On the contrary, other group of researchers state that this

concept doesn't bring any new insights for situation improvement and can even be harmful, because it may, in some way, give a better opportunity for justification of the country's unilateral intervention. While discussion is still ongoing, the rising and concerning issue is how this concept (let it be remembered that this is the product of a special committee outside the United Nations (UN)) is evolving and fixating itself on the international and national level – as prioritizing one country humanitarian actions or the joint response from international community. To analyse this issue, the UN is taken as the most important international actor regarding the question of international peace and security. USA is taken to analyse it from the national level. The research is based on primary source analysis.

Results of the UN documents and primary source analysis indicate that the concept of responsibility to protect this organisation is evolving gradually. First, it was started with the basic and uncontroversial assumptions from the concept, then the idea of the possible fruitful cooperation with other regional and transnational organisations was introduced. Furthermore, the required steps before and after the crisis are named, strictly defined cases when responsibility to protect principle can be applied. In the UN, the principle is developing in more narrow in comparison with the primal guidelines from the special committee. Organisation clearly defines that the principle of responsibility to protect can be used just by the international community with the mandate of UN Security Council. No other options for other organisations or state are declared, even in the cases when the UN Security council is not able to take appropriate actions. With some exceptions, the analysis supports the researchers' claim that international actions are prioritised and not very specific issues are added by this principle.

Regarding the position of the USA, the result estimates a very incoherent position. In various sources, the position changes from very unfavourable to favourable. One of the most opposing statements from the responsibility to protect statement for US is the obligation to act in the situations where human rights condition is in a very poor situation. This is seen as framing countries actions; for this reason, there is an intention to change it to readiness to act. Considering the time frame of written sources, it can be seen that the position is changing to more favourable towards the responsibility to protect the concept itself, but to clearly define that position – one country's humanitarian intervention or international response – is very difficult because the stated position is very ambiguous.